

# باغ ایرانی شهرت جهانی



متن و عکس: محمدمهدی بهمنی

باغ شازده ماهان کرمان

باغ یا «پردیس» ایرانی تجسم رویایی است که ایرانی‌ها در سر داشته‌اند؛ سرسبز با جوی‌هایی از آب روان و عمارت‌هایی آراسته با طرح و رنگ. اما شگفتی اینجاست که بسیاری از این بهشت‌های خرم در دل کویر برهوت قرار دارند؛ در دل زمین‌های خشکی که رویدن و سرسبزی در آن‌ها اتفاق بعیدی به نظر می‌رسد. مهم‌ترین چالش‌های ساخت باغ در چنین منطقه‌هایی تأمین آب مورد نیاز برای آبیاری درختان و گل‌ها و جاری شدن در جوی و حوض‌های کوچک و بزرگ بود. اگر روزی قنات ابداع نمی‌شد تا برداشت آب از ذخایر زیرزمینی ممکن شود، حالا شاهد چنین باغ‌های مصفا و باشکوهی در منطقه‌های کویری ایران نبودیم. از کهن‌سال‌ترین باغ‌های ایرانی که آثار آن در دل دشتی خشک و کم‌آب بر جا مانده، «پردیس پاسارگاد» در شهرستان پاسارگاد استان اصفهان است؛ باغی که الگوی بسیاری از باغ‌های ایرانی پس از خود شد. باغ‌هایی که نتیجه رویاپردازی و بلندنظری معماران ایرانی هستند.

## عمارت تابستانی

نقطه توجه باغ‌های ایرانی کاخ‌ها و عمارت‌های تابستانی بودند؛ عمارت‌هایی که معمولاً از چند جهت باز بودند. وجود ورودی‌های متعدد و پنجره‌های مشبک باعث می‌شد، بادی که در میان درختان و گل‌های باغ گشته بود و خنک و خوش‌عطر شده بود، بتواند به راحتی به داخل عمارت بیاید. در چنین گوشه دنجی نه تنها گرمای کویر از یاد می‌رفت که چهچهه پرندگان در گوش می‌پیچید و منظره باغ در دیده می‌نشست. این عمارت زیبا را زمان قاجار به «باغ فین» که قدمتی صفوی دارد، اضافه کرده‌اند.



آشنایی با باغ‌های ایرانی



### بازی با آب

آب در کویر کمیاب و گران‌قیمت بود و معماران باغ آن را به جوی‌ها، حوض‌ها و فواره‌ها می‌کشاندند تا به نمایش بگذارند. یکی از مهم‌ترین امور فنی در ساخت باغ هدایت آب در شبکه جوی‌ها، کشاندن آن به حوض‌ها و فوران آن از فواره‌ها بود. آب در باغ‌هایی که در سطحی شیب‌دار ساخته می‌شدند، راحت‌تر جریان می‌یافت تا در باغ‌هایی که در یک زمین مسطح بنا می‌شدند. در باغی چون فین که در زمینی مسطح ساخته شده است، پیش از باغ، آب در استخری جمع می‌شود تا فشار حاصل از حجم آب باعث جریان آب و جهش در فواره‌ها شود.



### وظایف حوض

بزرگ‌ترین حوض باغ، مقابل یکی از عمارت‌های اصلی قرار می‌گرفت. این حوض گاهی آن‌قدر بزرگ بود که به آن استخر می‌گفتند و حتی روی آن قایق سوار می‌شدند. حوض تصویر عمارت باغ را تکرار می‌کرد و زیبایی را دو برابر می‌ساخت. بادی که داخل عمارت می‌شد، با گذشتن از روی استخر خنک و مطبوع می‌شد. استخر تنها حوض باغ نبود، چنانچه در «باغ شازده ماهان» به جز این حوض، حوض‌های کوچک و بزرگ فراوانی وجود دارند.



### مسیر سبز

درختان بلندقد باغ همیشه در دو سوی خیابان‌ها به خط می‌شدند تا بر سر باغ‌نشینان سایه بیندازند. در این صف معمولاً درختان کاج، سرو و چنار حضور داشتند. جای درختان میوه در میان کت‌ها و باغچه‌ها بود و جای گل‌های رنگارنگ پای درختان. در مقابل عمارت‌ها، درختان و بوته‌های کوتاه‌قد و یا یونجه کاشته می‌شدند تا نمای عمارت را نگیرند. یونجه حکم چمن را داشت با این تفاوت که هم آب کمتری مصرف می‌کرد، هم بوی خوشی داشت و هم شکم چهارپایان را سیر می‌کرد.



### در مسیر آب

باغ‌ها یا در نزدیکی چشمه‌ها بنا می‌شدند و یا در مسیر قنات‌ها تا به منبع آب مورد نیازشان دسترسی داشته باشند. این آب تنها سهم باغ نبود و بعد از آن که آب به گوشه و کنار باغ سرک می‌کشید، از حصار باغ خارج می‌شد و راهی باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی اطراف باغ می‌شد. به همین خاطر بیشتر باغ‌ها، از جمله باغ «پهلوان پور مهریز یزد»، بیرون شهر قرار داشتند و بعدها با گسترش شهر، عضوی از اعضای آن شدند.

